

پیوند عمیق ادبی و عاطفی رهبر شهید و شهریار، ترک پارسی گوی ادب فارسی

درباره‌ی استاد شهریار، حرفِ گفتنی زیاد است... درباره‌ی شاعری شهریار دو حرف می‌شود زد؛ یک حرف این است که شهریار یکی از بزرگ‌ترین شعرای معاصر ما است، هم در شعر فارسی و هم در شعر ترکی.

درباره‌ی استاد شهریار، حرفِ گفتنی زیاد است... درباره‌ی شاعری شهریار دو حرف می‌شود زد؛ یک حرف این است که شهریار یکی از بزرگ‌ترین شعرای معاصر ما است، هم در شعر فارسی و هم در شعر ترکی. خبرگزاری مهر، گروه فرهنگ و ادب، طاهره طهرانی: به اطرافیانش گفته بود اگر امام جمعه او باشد، نماز جمعه واجب می‌شود! و ادامه داده بود: «همه زیبایی‌ها و شرایط کمال در ایشان مجتمع است و نماز ایشان، جشنواره‌ای از شیوایی هاست. امام جمعه‌ای که صدایی با این گرمی و بمی و گیرایی دارد، فصاحت و بلاغتی چندین، جزالت و سلاست بیانی چندان، لهجه و رعایت قواعد تجویدی در قرائت خطبه عربی هم مزید بر این‌ها، و شگفت‌تر اینکه نماز را به آوازی دلاویز در مقامات می‌خواند. این می‌شود مجموعه زیبایی‌ها و مجمعه گل‌ها. نماز با این شرایط می‌شود احلی من العسل». این کلام زندانه محمدحسین بهجت تبریزی (شهریار) مربوط به زمانی است که رهبر شهید به امامت جمعه تهران منسوب شده بود.

میراث ماندگار شهریار در دو زبان

سید محمدحسین بهجت تبریزی، مشهور به «شهریار» (۱۲۸۵ و ۱۳۶۷؛ zwj–sh)، از برجسته‌ترین غزل‌سرایان عصر معاصر ایران به شمار می‌رود. وی با تسلط بی‌نظیر بر دو زبان فارسی و ترکی آذربایجانی، توانست در هر دو بستر، آثاری ماندگار خلق کند که هم در ابعاد عاشقانه و هم در عرصه‌های آیینی و ملی-مذهبی، جایگاه ویژه‌ای یافت. او در ۱۱ دی ۱۳۸۵ در شهر تبریز متولد شد. تجربیات دوران کودکی وی در بستری از ناآرامی‌های دوران مشروطه، تأثیر عمیقی بر مضمون‌پردازی منظومه‌های ترکی او داشت. وی با وجود گذراندن تحصیلات مقدماتی و ورود به رشته پزشکی در تهران، در نهایت مسیر زندگی خود را بر مدار ادب و شعر استوار ساخت. شهریار در ۲۷ شهریور ۱۳۶۷ درگذشت و پیکر او در مقبره الشعراي تبریز به خاک سپرده شد.

آثار شهریار بازتاب دهنده تنوع درونمایه‌های انسانی و معنوی است. در بخش آثار فارسی، غزل‌های او همچون «علی‌ای همای رحمت» (در مدح حضرت علی ع) و «خان‌نه»، از جمله محبوب‌ترین اشعار در محافل مذهبی و ادبی محسوب می‌شوند. در سوی دیگر، منظومه‌های «حیدر بابایه سلام» و «سهندیه» از شاهکارهای بی‌بدیل ادبیات ترکی آذربایجانی هستند که با بهره‌گیری از نوستالژی و هویت منطقه‌ای، شکوه زبانی وی را به نمایش می‌گذارند.

جایگاه شهریار از دیدگاه رهبر شهید

رهبر شهید انقلاب، آیت‌الله خامنه‌ای، همواره بر جایگاه والای هنری و فضیلت اخلاقی شهریار تأکید ورزیده‌اند. ایشان شهریار را نه تنها یک شاعر، بلکه شخصیتی حکیم و ممتزج با معنویت دانسته‌اند. در این راستا، ایشان در تاریخ ۱۱ آذر ۱۳۷۱، در دیدار با اعضای کنگره بزرگداشت استاد شهریار، اظهارات ارزشمندی را بیان کردند:

«درباره‌ی استاد شهریار، حرفِ گفتنی زیاد است؛ یک مقوله، مقوله‌ی شاعری او است. درباره‌ی شاعری شهریار دو حرف می‌شود زد؛ یک حرف این است که شهریار یکی از بزرگ‌ترین شعرای معاصر ما است، هم در شعر فارسی و هم در شعر ترکی. البته شعر فارسی او خیلی بیشتر از شعر ترکی است و به نظر میرسد که اولین شعرهای او و معروف‌ترین شعرهای او هم به زبان فارسی است. البته شعر «حیدر بابایه سلام» را بایستی استثنا کرد، چون «حیدر بابایه سلام» یک داستان جداگانه‌ای دارد که آن را در بخش دوم راجع به شاعری شهریار بایستی عرض بکنیم؛ لکن اگر «حیدر بابایه سلام» را کنار بگذاریم، در مجموع، شعر فارسی شهریار اوج بیشتری دارد از شعر ترکی اش.

خصوصیت عمده‌ای که در شعر فارسی شهریار وجود دارد – این را برای برادران ترک عرض می‌کنم؛ اگرچه ترک‌های فارسی‌دان مثل آقای تجلیل و مانند ایشان، خودشان خوب میدانند که قضیه چیست – این است که شعر به معنای حقیقی کلمه است و معنای حقیقی شعر است؛ یعنی فقط نظم کلمات نیست، [بلکه] لبّ احساس و خیال است. و گاهی این زبان اوج می‌گیرد؛ یعنی ما غزلهایی در شعر فارسی شهریار داریم که در ردیف غزل‌های درجه‌ی یک فارسی است؛ البته اینها زیاد نیست، اما هست. گاهی هم البته زبان تنزل میکند؛ ما توقعی غیر از این هم نداریم از یک شاعری که در یک منطقه‌ی غیر فارسی متولد شده. ولی آنچه از شهریار در شعر فارسی می‌بینیم، او را در ردیف یکی از بزرگ‌ترین شعرای زمان ما قرار میدهد.

مطلب دومی که در مورد شاعری شهریار باید گفت، یک چیز بالاتر از این است؛ و آن، این است که میشود گفت شهریار یکی از بزرگ ترین شعرای همه ی دوران های تاریخ ایران است و این به لحاظ «حیدربابایه سلام» است. «حیدربابایه سلام» یک شعر استثنائی است و همه ی خصوصیات شعری مثبت شهریار در این هست؛ یعنی آن روانی، صفا، ذوق، سخن شیرین، این چیزها که مربوط به شعر است، همه در این «حیدربابایه سلام» جمع شده. لکن علاوه ی بر اینها یک چیز دیگر هم در «حیدربابایه سلام» هست و آن، این است که در یک شعر معمولی که تصویری است از سابقه ی ذهنی خود شاعر، مطالب بسیار حکمت آمیز هست؛ یعنی با این حساب میتوان شهریار را یک حکیم به حساب آورد. پایه ی شعر «حیدربابایه سلام» خیلی به نظر ما بالا است؛ فکر میکنیم که یک آمیزه ی بسیار هنرمندانه ای است از شعر و حکمت و زبان زیبا و قدرت فوق العاده ی تصویر.»

پیوند عاطفی و دیدار تاریخی

ارتباط میان رهبر انقلاب و شهریار، فراتر از یک رابطه ساده میان یک سیاستمدار و یک هنرمند، پیوندی عمیق و انسانی بود. این آشنایی از نوجوانی و با شنیدن اشعار مدحی شهریار آغاز شد. یکی از ماندگارترین لحظات این رابطه، دیدار سال ۱۳۶۶ در تبریز است؛ دیداری که با استقبال گرم و آغوش باز رهبر انقلاب همراه بود. در این دیدار، واکنش عاطفی شهریار به دست مجروح ایشان و اشعار وی در آن شب، نشان از پیوند عمیق میان وفاداری به وطن و باورهای مذهبی داشت.

تا آخرین لحظات حیات، شهریار با احترام و پیوند عاطفی با رهبری و ملت، به خلق آثار خود ادامه داد. پس از درگذشت وی، مراسم تودیع با شکوه فراوانی برگزار شد و هیئت های عالی رتبه به تبریز اعزام شدند تا یاد این شاعر بزرگ را گرامی بدارند.

در پی درگذشت شاعر گرانقدر مرحوم آقای سید محمدحسین بهجت تبریزی متخلص به شهریار، رهبر شهید انقلاب پیام تسلیتی صادر کرده بودند که متن آن به شرح زیر است:

«بسم الله الرحمن الرحيم

یک هفته پیش، شهریار شعر و ادب ایران درگذشت و بلبل داستانسرای غزل فارسی، خاموشی گزید. بیش از نیم قرن، شهریار، ذهن و دل دوستداران ادبیات و هنر را با شعر خود و با صفا و خلوصی که از آن چلچراغ رنگارنگ می تراوید، نورباران می کرد و با زبانی که اگر نه زبان مادری او، اما زبان دل و روح و احساس او بود به دل های شیدا، شور و حال می بخشید و بزرگ ترین گنجینه غزل و قطعه و مثنوی معاصر را که تنیده و بافته نی از ابریشم خیال و ذوق و زبان و فکر او بود، می آفرید و می اندوخت، و آنگاه که این ترک پارسی گوی زبان به شعر آذری می گشود، آن همه را به دو چندان و همراه با استادی بی نظیر خود، در معرض تماشای هنرمندان و هنرشناسان می گذاشت.

در ده سال آخر عمر، این مرد بزرگ و این شاعر کهن، با دلی جوان و لبالب از شوق و احساس و با درک وظیفه بزرگ شاعر دوران انقلاب، همه ی سرمایه ی عظیم ذوق و هنر خود را در خدمت هدف و راهی گذاشت که کشور او و مردم او برگزیده و برای آن تن به فداکاری داده بودند. او انقلاب را و جهاد و شهادت را در شعر روان و روشن خود سرود و برترین مضمون دوران عمر با برکت خود را در بخش پایانی شعر خویش گنجانید. او پیام انقلاب اسلامی را با دلی بنوشید که از کودکی به پیام قرآن گوش سپرده و در دهه های آخر عمر، در اسرار و معارف آن به غور و تدبیر پرداخته بود.

او عاشق قرآن بود و قرآن مجسم و زنده را در انقلاب اسلامی و نظام اسلامی مشاهده می کرد، از آنرو خود را در خدمت انقلاب خواست و گذاشت و به مردمی که جان در گرو آن نهاده بودند پاسخ مثبت داد. درخشان ترین هنر شهریار آن است که وظیفه ی تاریخی خود را شناخت و با همه ی وجود و به کمال خلوص به آن عمل کرد. اکنون این شاعر جاودانه و این انسان مخلص و باصفا و این چهره ی بارز ادب معاصر فارسی و آذری از میان ما رخت برکشیده مردم ما را داغدار ساخته است. تجلیل شایسته ی مردم از او تجلیل از هنر آمیخته به ایمان و اخلاص است و این برای هر هنرمند مردمی پاداشی بزرگ است و پاداش خدا بسی بزرگ تر و پایدارتر است. این جانب این ضایعه را به عموم ملت ایران مخصوصاً به هم میهنان آذربایجانی و تبریزی و بالاخص به خانواده و دوستان و یاران آن فقید تسلیت می گویم و رحمت و غفران الهی را برای وی مسألت می کنم.

سید علی خامنه ای

رئیس جمهوری اسلامی ایران»

شهریار امروز نه تنها در کتاب های ادبی، بلکه در حافظه جمعی ملت ایران به عنوان نمادی از هنر، حکمت و پیوند با اصالت های مذهبی شناخته می شود.